

Голові Разової спеціалізованої вченої ради ДФ 17.051.059  
Запорізького національного університету,  
доктору юридичних наук, професору  
Колпакову В.К.

## **РЕЦЕНЗІЯ**

доктора юридичних наук, доцента **Шарої Анни Анатоліївни**  
на дисертаційну роботу  
**Харченко Мар'яни Володимирівни** на тему «Розсуд судді під час  
розгляду справ в адміністративному судочинстві»,  
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії  
з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право

**Актуальність обраної теми.** Реалізація конституційних засад розбудови України як правової демократичної держави зумовлює необхідність забезпечення ефективного судового захисту прав людини у її відносинах з владою. Адміністративне судочинство дозволяє усунути свавілля з боку влади, забезпечує проведення у життя принципу відповідальності влади за свою діяльність перед людиною. Судово-правова реформа, яка проводиться в Україні передбачає законодавчі зміни процесуального законодавства та реформування і оптимізацію судової системи. Особливого значення та актуальності рецензоване дисертаційне дослідження М.В. Харченко набуває у останні роки, оскільки спостерігається відсутність стабільності в нормах чинного адміністративно-процесуального законодавства, зумовлене постійними змінами в державно-правовій, політичній та соціально-економічній сферах нашої держави. Ця обставина

змушує обережно і уважно ставитися до процесу судового правозастосування, від якості якого залежить ефективність правосуддя. Будь-яка правозастосовна діяльність, зокрема судова, в тій чи іншій мірі забезпечується не тільки нормами права, а й можливістю вчиняти певні дії з урахуванням розсуду. Межі розсуду судді обмежені, в тому числі, самою процесуальною формою, в рамках якої здійснюється процес правозастосування. Завдяки судовому розсуду, як невід'ємному елементу правової системи, забезпечується існування саме тих властивостей правової системи, які характеризують її як системне утворення. Тому дослідження реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві займає особливе місце в адміністративно-правовій науці, яке допоможе виявити недоліки його правозастосування, а також аргументувати найбільш оптимальні шляхи їх подолання. Пріоритетним напрямком у сфері адміністративного судочинства є адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як інструмента, здатного сформувати досконалу правову систему й забезпечити ефективний механізм судового розгляду справ на основі розсуду судді з урахуванням реального захисту прав особи від порушень з боку державно-владного апарату. З моменту оновлення у 2017 році процесуального законодавства в адміністративному судочинстві вносились низка нововведень, що вимагає розроблення комплексних засобів з метою вдосконалення законодавства в цій сфері й реалізації їх положень на практиці для подальшого посилення гарантій захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, а також покращення системи засобів забезпечення законності в публічному управлінні. З огляду на зазначене, тема дисертаційного дослідження М.В. Харченко є актуальною.

Актуальність дисертації М.В. Харченко підтверджується приналежністю до комплексних наукових проєктів кафедри конституційного та адміністративного права Запорізького національного університету «Основні напрямки удосконалення адміністративного законодавства України в умовах євроінтеграції» (номер державної реєстрації 0129U000370) та

«Дослідження проблем теорії адміністративного права в умовах глобалізаційних процесів» (номер державної реєстрації 0115U00711).

Тематика дисертації відповідає Перспективним напрямам дисертаційних досліджень на здобуття ступенів кандидата та доктора наук з юридичних спеціальностей, затвердженим рішенням Президії Національної академії правових наук України від 18 жовтня 2013 року № 86/11.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.** Дисертація М.В. Харченко характеризується системним підходом до предмету дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують п'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Структура повністю відповідає цілям і завданням дослідження, дозволяє послідовно розглянути всі проблеми, визначені автором. Обґрунтованість положень, сформульованих у дисертації, підтверджується критичним аналізом наявних літературних джерел, вітчизняного та міжнародного законодавства, статистичних матеріалів та матеріалів юридичної практики.

Доведеність наведених дисертанткою висновків базується на грамотному використанні сукупності методів і прийомів наукового пізнання. Автором використані загальнонаукові та спеціальні методи вивчення концептуальних положень проблематики розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. Зокрема, абстрагування, класифікацію та узагальнення було використано в межах вивчення методологічних підходів до визначення генези дослідження розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві у вітчизняній адміністративно-правовій та адміністративно-процесуальній науці та закріплення його засад у законодавстві (підрозділ 1.1), формулювання поняття, ознак та видів розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві (підрозділ 1.2), характеристики меж розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві та підстав його

застосування (підрозділ 1.3). Аналітичний метод дав змогу розкрити особливості вітчизняного аспекту реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві та особливості реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві з урахуванням практики ЄСПЛ (підрозділи 2.1, 2.2). За допомогою порівняльно-правового та формально-логічного методів було досліджено проблеми реалізації і застосування розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві (розділ 3).

**Мета дисертаційного дослідження** полягає у вивченні та узагальненні теоретичних розробок, чинного законодавства України та практики його застосування визначення та комплексного аналізу особливостей реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві, виявлення недоліків та протиріч, а також обґрунтування найбільш оптимальних шляхів їх усунення з врахуванням сучасної соціально-економічної і політичної ситуації та міжнародних правових стандартів, розбудови повоєнної України й формування пропозицій до чинного законодавства.

Вказана мета дисертаційного дослідження конкретизувалась у таких **завданнях:**

- визначити генезу дослідження розсуду судді в адміністративному судочинстві у вітчизняній адміністративно-правовій та адміністративно-процесуальній науці та закріплення його засад у законодавстві, виокремити тенденції відповідного дослідження;
- сформулювати поняття, виявити ознаки та визначити види розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві;
- охарактеризувати межі розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві та підстави його застосування;
- проаналізувати вітчизняний досвід закріплення та реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві;

- визначити особливості реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві з урахуванням практики ЄСПЛ;
- охарактеризувати проблеми реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві та запропонувати шляхи їх вирішення.

Відповідною гарантією достовірності та теоретичної обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих авторкою є вірно поставлена мета та завдання дослідження, логіка викладеного матеріалу. Виходячи з аналізу основної частини дисертації, мета дисертації в ході виконання дослідження була досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

**Структура дисертації** дозволила авторці повною мірою охопити об'єкт і предмет дисертаційного дослідження. Справляє позитивне враження джерельна база роботи, що свідчить про системне й ґрунтовне опрацювання проблематики, високий рівень наукової підготовки авторки та її наукову зрілість. Наукові положення та рекомендації є достатньо аргументованими, базуються на ґрунтовному аналізі значного масиву судової практики, а також на аналізі поглядів та аргументів вчених-юристів, накопиченому у сфері адміністративного права і процесу.

**У вступі** здійснюється обґрунтування вибору теми дослідження, доведена її актуальність; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, надано відомості щодо апробації, а також щодо кількості публікацій, у яких відображено основні положення дисертаційного дослідження.

**У першому розділі** дисертації розглянуто генезу дослідження розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві у вітчизняній адміністративно-правовій та адміністративно-процесуальній науці та закріплення його засад у законодавстві, сформульовано поняття, виявлено

ознаки, визначено види, охарактеризовано межі розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві та підстави його застосування.

**У другому розділі** дисертації здійснено аналіз вітчизняного досвіду закріплення розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві; надано характеристику питанням реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві в межах стадій провадження в адміністративній справі; визначено особливості реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві з урахуванням практики ЄСПЛ та підходити до її використання.

**У третьому розділі** дисертації подано аналіз проблем, які можуть мати місце в процесі реалізації розсуду судді в адміністративному судочинстві; розроблено конкретні рекомендації та пропозиції, спрямовані на удосконалення законодавства, що стосуються розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві.

Завершується дисертація розгорнутими **висновками**, у яких здійснено комплексний аналіз наукових праць та чинного законодавства, що визначають адміністративно-правову характеристику розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві, виявлено основні недоліки законодавчого регулювання та сформовано авторські пропозиції і рекомендації щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання у досліджуваній сфері суспільних відносин. Висновки дисертації є цілісними та логічно обґрунтованими, відповідають меті та завданням дослідження й містять важливі теоретичні та практичні положення щодо визначення реального ресурсу реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві.

**Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання.** Оцінюючи найважливіші здобутки дисертації, варто вказати, що за характером і змістом розкритих питань робота є новітнім комплексним системним дослідженням, в якому, з

урахуванням положень чинного законодавства, міжнародно-правових стандартів і правозастосовчої практики, здійснено комплексний аналіз теоретичних та практичних засад реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві, розкрито особливості його адміністративно-правового регулювання, сформульовано проблеми його реалізації, а також визначено шляхи їх подолання. Запропоновано розв'язання проблеми в контексті адаптації норм вітчизняного законодавства до європейського та міжнародно-правових стандартів з метою створення ефективного адміністративно-правового механізму реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. За результатом дослідження авторкою сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, висновків та пропозицій. Ознайомлення із науковим дослідженням дає підстави стверджувати, що основні положення і висновки, які виносяться здобувачкою на захист, мають відповідний високий ступінь наукової новизни. Дисертаційне дослідження має обґрунтовані та достовірні наукові висновки, які доповнюють існуючі позиції науковців або по-новому надають вирішення існуючих проблем реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. Елементи наукової новизни сформульовані коректно, їх кількість та кваліфікаційні ознаки відповідають нормативним вимогам. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в дисертації наукові положення, висновки та рекомендації можуть бути використані в: науково-дослідній сфері – як основа для подальших теоретико-правових досліджень, присвячених проблемним аспектам реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві; освітньому процесі – під час підготовки підручників і навчальних посібників з дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративне судочинство», «Адміністративно-процесуальне право», спеціалізованих дисциплін адміністративно-правового блоку, щодо розгляду окремих категорій адміністративних справ; практичній діяльності – з метою удосконалення процедури реалізації розсуду судді під час розгляду справ в

адміністративному судочинстві; процесі правотворчості – під час розроблення нових нормативно-правових актів, а також удосконалення проєктів нормативно-правових актів, які стосуються загальних питань реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. Отже, дисертація може виступати теоретичною основою для проведення науковоприкладних досліджень у сфері проблематики стосовно реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. Висновки та рекомендації, що сформовані авторкою, можуть бути враховані при вдосконаленні чинного законодавства України.

**Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації.** Основні положення та висновки дослідження, що сформульовані в дисертації, відображено в 10 наукових публікаціях, серед яких чотири статі – у виданнях, включених МОН України до переліку наукових фахових з юридичних наук, шість статей – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях, круглих столах, міжнародному правничому форумі. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім. Кількість публікацій, обсяг, якість, повнота висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України. Зазначені публікації повною мірою висвітлюють основні наукові положення дисертації. Спрямованість науково-практичних конференцій, де відбувалася апробація дисертаційного дослідження, характер статей дисертантки, в яких відображено положення дисертації і результати проведених досліджень, повною мірою вказують, що дисертація пройшла належну апробацію та є самостійною науковою працею, що має завершений характер. Ознайомлення з текстом дисертації дає підстави стверджувати, що за структурою та змістом робота відповідає вимогам, що ставляться Міністерством освіти і науки України. У тексті роботи відображено основні положення, зміст, результати і висновки здійсненого наукового дослідження.



### **Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.**

Дисертація є самостійно написаною кваліфікаційною науковою працею із науково-обґрунтованими висновками та рекомендаціями, які виставлені авторкою для публічного захисту. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела. У роботі відсутнє привласнення чужих ідей, результатів або слів без оформлення належного цитування. Таким чином, у дисертаційному дослідженні Харченко Мар'яни Володимирівни на тему: «Розсуд судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві» відсутні порушення академічної доброчесності.

**Питання для дискусійного обговорення та недоліки дисертації щодо її змісту та оформлення.** Разом з тим, визнаючи загалом високий теоретичний рівень дисертаційного дослідження, його важливе практичне значення, це не виключає можливості зупинитися на деяких конкретних зауваженнях і побажаннях.

1. У роботі відсутній критичний аналіз Кодексу суддівської етики, який є нормативною основою для регулювання суддівської професії на національному рівні. Окрім того, Кодекс суддівської етики встановлює загальні засади, принципи, межі для можливої реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві. Вважаємо за доцільне висвітлення положень цього документу в аспекті реалізації розсуду судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві.

2. У роботі автор неодноразово наголошує на недопущенні суддівського свавілля під час реалізації розсуду судді, однак не визначає зміст такого поняття, його ознаки та не виокремлює чіткі критерії для розмежування розсуду судді і суддівського свавілля.

Водночас викладені зауваження переважно мають дискусійний характер і суттєво не впливають на позитивну оцінку дисертації. Вони викликані інтересом до цього дослідження, новизною та актуальністю окреслених у дисертації питань, і свідчать про творчий характер роботи та

спроби вирішення теоретично складних і практично важливих проблем, що мають суттєве значення для юридичної науки.

**Висновок.** Дисертація на тему «Розсуд судді під час розгляду справ в адміністративному судочинстві» є завершеною, самостійно підготовленою кваліфікаційною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані та практично цінні результати, що вирішують важливе наукове завдання. Актуальність обраної теми дисертації, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, новизна та повнота викладу в опублікованих наукових працях повністю відповідають вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44), а її автор Харченко Мар'яна Володимирівна заслуговує присудження їй ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

**Офіційний рецензент:**

**доктор юридичних наук, доцент,  
професор кафедри конституційного та  
адміністративного права  
Запорізького національного університету**

**А.А. Шарая**